

Nya prissättningsmodeller för mjölk

- EU:s marknadsanpassning av politiken på mjölkområdet kan ha bidragit till större prisvariationer.
- EU har gjort en genomlysning av olika alternativ för att stärka producentens roll i livsmedelskedjan i syfte att skapa förutsättningar för stabilare priser.
- Allt flera mejerier runt om i EU erbjuder sina producenter möjligheten att binda priset under minst ett års tid.

Instabila mjölkpriser – ett problem

EU-marknaden för mejeriprodukter var under lång tid föremål för omfattande regleringar. Som exempel kan nämnas att utbudet reglerades av kvoter och överskottsproduktionen kunde exporteras eller läggas på lager med stöd av bidrag från den gemensamma EU-budgeten. De marknadsreglerande åtgärderna utjämnade prisskillnader under marknadsåret och utjämnade prisskillnaderna mellan olika EU-länder.

EU har över tiden genomfört en marknadsanpassning av den gemensamma jordbrukspolitiken. För mejerimarknaden har det inneburit att de flesta marknadsregleringar avvecklats. Mjölkkvoterna, som var det kraftfullaste styrmedlet, togs bort 2015. Det finns fortfarande möjlighet att ge stöd till lagring som finansieras med EU-medel.

Under de senaste åren har producentpriset för mjölk i Sverige varierat kraftigt. Från april 2014 till februari 2015 sjönk mjölkpriset med nästan 25 procent och från juli 2016 till mars 2017 steg mjölkpriset med nästan 40 procent. Det största svenska mejeriet Arla, sänkte producentpriset med drygt 7 procent mellan februari och mars 2018.

Figur 1 Producentpris för mjölk i Sverige 2010-2017, kr/100 kg

Källa: Jordbruksverket

För mjölkproducenterna är det ett problem med kraftiga prisvariationer eftersom mjölkproduktionen har en stor andel fasta kostnader som inte går att påverka på kort sikt. Det tar dessutom lång tid att ta fram nya mjölkkor, inkalvningsåldern för en kviga är minst 2 år. För en mjölkproducent med 100 mjölkkor innebar prissänkningen som Arla gjorde mellan februari och mars 2018 en intäktsminskning med drygt 200 000 kronor på årsbasis.

Åtgärder inom den gemensamma jordbrukspolitiken för att minska negativa effekter av prisvariationer

Under de senaste åren har EU vid flera tillfällen fått sätta in åtgärder för att mildra effekterna av kraftiga prisfall på marknaden. EU har både använt de ”ordinarie” åtgärderna som interventionsuppköp och privat lagring av mejeriprodukter och olika krisåtgärder. Bland krisåtgärderna som sattes in 2016 kan nämnas ett stöd till mjölkproducenterna med 2 öre/kg mjölk baserat på 2016 års produktion och ett stöd till de mjölkproducenter som minskade produktionen under en tremånaders period under 2016/17.

För att lösa de grundläggande problemen med de ständigt återkommande kriserna i olika produktionsgrenar tillsatte Kommissionen en särskild arbetsgrupp. Gruppen lämnade sin slutrapport i december 2016. Bland de förslag som lämnades kan nämnas åtgärder som ger en ökad öppenhet på marknaden, ökad möjlighet att använda riskhanteringsverktyg, regler som förhindrar osunda affärsmetoder samt gynnande av producentorganisationer.

Kommissionen har genomfört en del av de förslag som arbetsgruppen lämnade, till exempel har marknadsinformationen gjorts mer tydlig och villkoren för att använda riskhantering, som är en del av åtgärderna inom landsbygdsprogrammet, har gjorts mer gynnsamma.

Åtgärder på marknaden för att minska prisvariationerna

I den expertgrupp som nämndes i föregående avsnitt, diskuterades även vilka åtgärder som kan göras på marknaden för att minska prisvariationerna. Riskhantering genom att använda terminshandel och kontraktsproduktion är de viktigaste av dessa åtgärder.

Terminshandel har blivit allt viktigare för jordbrukarna i EU att utnyttja i takt med att marknadsregleringarna har minskat i betydelse. För produkter som spannmål och oljeväxter har marknadsregleringarna tappat sin betydelse sedan länge, det är en viktig orsak till att terminshandel och kontraktsproduktion är vanligt förekommande för dessa produkter.

På mjölkområdet har behovet av prissäkring varit litet eftersom marknaden varit kraftigt reglerad, därför har det inte uppstått några sådana lösningar på marknaden.

På den globala marknaden förekommer det terminshandel med mejeriprodukter men handeln är förhållandevis liten jämfört med till exempel spannmål och oljeväxter. Liten handel leder till instabila priser vilket minskar värdet av att utnyttja terminshandel. Den handel som förekommer sker företrädesvis i Nordamerika och ibland är marknaderna där och i EU inte i fas med varandra vilket också begränsar nyttan för de europeiska producenterna. Med ökad terminshandel kommer stabiliteten att förbättras vilket gör att användbarheten blir allt bättre.

Prissättning för mjölk

Avräkningspriset på mjölk har satts för korta tidsperioder, normalt månadsvis. I de fall mejeriet är kooperativt ägt får jordbrukaren en a-contobetaling som fastställs månadsvis och vid årets slut görs en slutbetalning i form av en efterlikvid. För de kooperativa mejerierna gäller också att man har en mottagningsplikt mot sina medlemmar och att medlemmarna, åtminstone till en del, ska leverera den mjölk som produceras. Det finns reglerat i föreningens stadgar hur stor del av produktionen som mjölkproducenten har rätt att skicka till andra mejerier.

Det har allt oftare efterfrågats affärsmodeller som bygger på mer långsiktig prissättning. Som nämdes i det föregående är terminshandel ännu inte något alternativ för den enskilde producenten att skapa stabila förutsättningar för produktionen. Kontraktproduktion är ett alternativ som blivit allt vanligare i många produktionsgrenar. För till exempel spannmål har kontraktproduktion förekommit under tiotals år tillbaka i tiden medan det för griskött och nötkött funnits sedan några år tillbaka. I kontrakten avtalas normalt om vilket pris som ska gälla för en viss kvantitet, en viss kvalitet och för en viss period, vanligen under ett år.

Kontraktmodeller för mjölk

Runt om i EU börjar allt fler mejerier erbjuda sina mjölkproducenter långtidskontrakt. I det följande anges några exempel på hur olika företag har utformat kontraktsvillkor.

Crediton Dairy, Storbritannien

Det brittiska mejeriföretaget Crediton Dairy erbjuder från och med hösten 2017 alla sina producenter att binda priset under två år för antingen 10 eller 20 procent av sin totala årsproduktion. Priset för den kontrakterade mängden är 0,28 GBP/kg (3,15 SEK/kg). Jämfört med mejeriets prisnivå i november 2017 är det kontrakterade priset 0,02 GBP/kg (0,23 kr/kg) lägre.

Glanbia, Irland

Det irländska mejeriföretaget Glanbia erbjuder sina producenter ett femårskontrakt från och med hösten 2017. Företaget erbjuder ett fast pris på 0,31 euro/kg (3,08 kr/kg). Producenterna ges också möjlighet att köpa mjölkbaserat foder till rabatterat pris. Företaget tillämpade redan 2016-2017 ett tvåårigt fastpriskontrakt.

Aurivo, Irland/Storbritannien

Mejeriföretaget Aurivo, med verksamhet både i Storbritannien och på Irland introducerade 2015 ett treårigt fastpriskontrakt. Företaget har återkommit med ett nytt kontraktserbjudande som gäller från och med 2018. Kontraktet är treårigt och ger producenterna ett fast pris för tio procent av produktionen.

Muller, Storbritannien

Mejeriföretaget Muller, vilket är det största privatägda mejeriet i Storbritannien, introducerade hösten 2017 ett kontraktserbjudande till sina producenter. Producenterna kan binda 25 procent av sin produktion under ett år. Kontraktspriset baseras på 0,275 GBP/kg (3,09 kr/kg).

Lactalis, Frankrike/Storbritannien

Den brittiska delen av det franska mejeriet Lactalis introducerade 1 januari 2017 ett fastpriskontrakt. Kontraktet sträckte sig över 12 månader och garanterade producenterna ett minimipris på 0,275 GBP/kg (3,09 kr/kg). Uppgifter saknas om kontraktet förlängts till att gälla även för 2018.

Bechtel, Tyskland

Det tyska mejeriet Bechtel, privatägt, erbjöd hösten 2017 sin producenter ett treårigt fastpriskontrakt. Mejeriet gav producenterna ett pris på 0,3346 euro/kg (3,32 kr/kg). Mejeriet kräver att producenterna enbart använder GMO-fritt foder.

Hochwald, Tyskland

Hochtal med huvudkontor i Tyskland men med producenter även i Luxemburg, Österrike, Frankrike och Holland har med start 2018 introducerat ett fastpriskontrakt, dock enbart för producenter i Tyskland. Producenterna erbjuds att binda mjölkpriset med en framförhållning på tre till nio månader. Priset som erbjuds är kopplat till börspriset för mejeriprodukter. Producenten ska inför ett nytt kvartal meddela mejeriet hur stor mängd mjölk som ska bindas till fastpriskontraktet.

Några gemensamma kännetecken för fastpriskontrakt

Den genomgång som gjorts av mejeriföretag som erbjuder fastpriskontrakt är inte fullständig och det finns flera företag än de som ingår i föregående avsnitt. Det är både kooperativa och privata mejerier som erbjuder fastpriskontrakt. Flest mejeriföretag som erbjuder fastpriskontrakt finns i Storbritannien och på Irland. I samtliga fall är det frivilligt för producenterna att delta. Kontrakten omfattar vanligen en mindre del av producenternas totala produktion, men det finns företag som inte har sådana begränsningar. I tiden löper kontrakten ofta från ett år upp till tre år. Det finns två modeller för prissättning, antingen ett fast pris som gäller för hela kontraktsperioden eller ett pris som baseras på börspriser för mejeriprodukter och som gäller för en kortare period framåt i tiden.

Erfarenheter från de fastpriskontrakt som erbjudits producenterna

De mejerier som introducerat fastpriskontrakt har gjort det i syfte att erbjuda producenterna möjlighet att skapa en ökad säkerhet. Genom att låsa mjölkpriset för en längre period kan producenterna få en ökad kontroll över intäkterna i företaget.

Kritiken som riktats mot fastpriskontrakten är att producenterna går miste om ökade priser om marknadspriset stiger. Prisutvecklingen för insatsvarorna följer inte sällan prisutvecklingen

för mjölk. För de producenter som valt fastpris innebär det att man inte får nytta av prisuppgången samtidigt som kostnaderna stiger för insatsvarorna. Producenterna har också framfört att det kontrakterade pris som erbjuds är lågt jämfört med det rörliga priset. Vid en jämförelse med det genomsnittliga priset för de länder där fastpriskontrakt förekommer ligger det kontrakterade priset cirka 10 procent lägre.

I åtminstone några fall har mejerierna fått dra tillbaka sina fastpriskontrakt då intresset varit alltför svagt. Det finns å andra sidan exempel på mejerier som gått ut med förnyade kontraktserbjudande.

Varken i Sverige, Finland eller Danmark har det hittills funnits något mejeriföretag som erbjudit fastpriskontrakt till sina leverantörer.

På tal om jordbruk publiceras på den här sidan på webbplatsen:

<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/handel/politikochframtid/patalomjordbruk.4.6b0af7e81284865248a80002531.html>

Det finns en prenumeration kopplad till nyhetsbrevet.

Kontaktperson

Bengt Johnsson, 036-15 61 93
